

Un rezumat în 17 puncte al schimbărilor din ultimii ani în sectorul educație-cercetare și modul cum ministeriatul Andronescu ar putea răsturna reformele

Contra-reforma în educație?

- **Azi începe școala, după o
pelungire populistă cu o
săptămână a unei vacanțe care
și așa e cea mai lungă din
Europa;**
- **“Bacalaureatul profesional” e
o altă invenție de tip formă
fără fond, destinată
perpetuării disfuncțiilor vechi
în ambalaj nou;**
- **Sunt două exemple ce
avertizează asupra pericolului
ca acest guvern să sacrifice
reformele pentru popularitate
pe termen scurt**

Anii '90 au fost o perioadă de relativă prosperitate și stabilitate în Europa, mai ales în urma euforiei generate de prăbușirea comunismului, sfârșitul Războiului Rece și reunificarea Germaniei. Cu toate acestea, Europa rămânea în urmă tot mai vizibil față de SUA și Asia. Răspunsul a fost strategia Lisabona 2000-2010, focalizată pe conceptul de economie bazată pe cunoaștere și pe poziționarea inovării în centrul politicilor de dezvoltare strategică. Cuvintele cheie ale strategiei erau Educație, Cercetare, Inovare. Deși implementarea strategiei a fost un eșec recunoscut, principiile pe care s-a întemeiat au rămas centrale pentru liderii europeni, și au fost preluate explicit în noua strategie Europa 2020.

Cu o oarecare întârziere, aceste idei au pătruns și în conștiința clasei politice din România, rezultând în semnarea, în 2008, de către toate partidele parlamentare, a

Pactului național pentru educație, la inițiativa președintelui Traian Băsescu. Deși nimic mai mult decât o declarație politică de bune intenții, acest Pact reprezintă un punct determinant pentru că este un *prim consensus postdecembrist* al clasei politice asupra rădăcinii problemelor economice și sociale ale țării: educația, cercetarea, inovarea. Semnificația deosebită a Pactului se datorează și faptului că fără să impună nicio obligație formală semnatarilor, el a condus, în mai puțin de trei ani, la adoptarea, pentru prima oară după Revoluție, a unei reforme globale și coerente a sistemului național de educație și cercetare, introducând schimbări în tot spectrul, de la grădinițe și până la cele mai avansate laboratoare și institute de cercetare, în baza unor principii explicite implementate sistematic la toate nivelele.

Cele mai importante principii ce au stat la baza reformelor sunt:

- Răspunderea publică pentru cheltuirea banilor publici – mecanisme de corelare a finanțării cu performanța au fost introduse la toate nivelele. Acest concept a produs convulsii majore în sistemul românesc bazat de generații pe principiul sinecurii.
- Descentralizarea administrativă cuplată cu introducerea unui control al calității unitar și transparent, la toate nivelele. Rezultatul urmărit a fost depolitizarea sistemului, generând puternica dar previzibilă rezistență a stângii politice.

Ambele principii, și toate cele 17 principale direcții de acțiune care rezultă, prezentate mai jos, necesită perseverență și voință politică pe termen mediu, pentru a produce rezultate. Contextul intern și internațional însă este dominat de tulburări majore. Demisia guvernului Boc în februarie 2012, perioada lungă de incertitudine și interimat la Ministerul Educației (4 miniștri în 6 luni) și scandalurile succesive de etică și bună conduită academică la nivel înalt, au avut un efect extrem de distructiv asupra implementării reformelor inițiate în 2010. Niciuna din cele 17 direcții detaliate mai jos nu a rămas neafectată, făcând din

zecile de mii de elevi și studenți victime colaterale ale unui război politic deconectat de interesele și preocupările reale ale populației.

Mai mult, clasa politică nu pare să înțeleagă importanța educației și a capacității de gândire originală pentru competitivitatea economică și implicit nivelul de trai al unei națiuni. Amintim că România se află pe locul 52/141 în Indexul Global al Inovării (imediat sub Moldova și Federația Rusă) și pe locul 77/142 în

Indexul Competitivității Globale. Pentru a cita câțiva indicatori ce intră în componența competitivității, România ocupă locul 90 la calitatea sistemului de educație, locul 114 la colaborarea

universități-industrie, locul 112 la accesul la servicii de cercetare și locul 131 la exodul creierelor (*brain drain*).

În următoarele rânduri voi rezuma principalele direcții ale reformei consacrate prin Legea Educației Naționale nr. 1/2011 (LEN), și a modificărilor la Legea Cercetării (OG 57/2002) aduse prin Ordonanța 6/2011, subliniind totodată acele zone în care există blocaje sau chiar inversări de direcție. Din cele 17 direcții esențiale, pe 4 progresele au fost deja anulate, toate din zona învățământului superior (9-12), în 4 implementarea pare să continue, majoritatea din zona preuniversitară, plus proiectul de cercetare ELI (4,6,8,15), iar restul se află ori în suspensie, ori blocate datorită instabilității politice (1-3,5,7,13,14,16,17).

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

Deși învățământul preuniversitar este de departe cel mai afectat de schimbările introduse prin noua **Lege a Educației Naționale (LEN)**, introducerea treptată a schimbărilor, pe parcursul a 4-5 ani, face ca acestea să fi produs un impact mediativ relativ redus. Schimbările reprezintă însă o revoluție majoră a modului în care românii vor percepe educația în următoarele generații. Printre cele mai importante schimbări se numără:

1. **Consacrarea învățământului bazat pe competențe, nu doar pe asimilarea de informații**

LEN armonizează legislația națională cu Cadru European al Competențelor Cheie „de care fiecare individ are nevoie pentru împlinire și dezvoltare personală, cetățenie activă, incluziune socială, și pentru intrarea pe piața muncii” (Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului nr. 2006/962/EC). Astfel LEN prevede următoarele 8 categorii de competențe cheie:

- Competențe de comunicare în limba română și limba maternă, în cazul minorităților;
- Competențe de comunicare în limbi străine;
- Competențe de bază în matematică, științe și tehnologie;
- Competențe digitale de utilizare a tehnologiei informației ca instrument de învățare și cunoaștere;
- Competențe sociale și civice;
- Competențe antreprenoriale;
- Competențe de sensibilizare și de expresie culturală;
- Competența de a învăța să înveți.

Învățământul românesc intră astfel în era modernă în domeniul educației, prin focalizarea acesteia pe gândire autonomă și originalitate, și nu doar pe reproducere și transmitere a informației. Prin această cotitură majoră se urmărește obiectivul ca pe termen mediu și lung, forța de muncă și piața muncii din România să fie caracterizată de un nivel de *creativitate, productivitate și capacitate de adaptare* mult superioare prezentului. Provocarea principală pentru implementarea eficientă a acestei noi direcții, însă, este *formarea sau re-formarea personalului didactic* pentru a adopta practicile moderne bazate pe competențe. Inerția puternică a personalului didactic ce se manifestă prin intermediul structurilor sindicale și/sau politice, introduce un pericol major de deraiere a acestei reforme esențiale pentru competitivitatea României pe termen mediu și lung. Mai mult, unul din elementele cheie prevăzute de Legea Educației, introducerea masteratului didactic, este actualmente în suspensie, cu probabilitate ridicată de revenire la sistemul anterior, mult mai profitabil financiar pentru universități, în

detrimentul calității pregătirii. Numai perseverența și voința politică poate menține azimutul, iar actuala putere de stânga nu pare să fie nici interesată, nici capabilă să țină piept presiunilor anti-reformă.

2. Modernizarea și decongestionarea curriculumului

LEN introduce o reducere a numărului de ore la clasă: maximum 20, 25 și 30 de ore pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, respectiv. De asemenea se flexibilizează curriculumul considerabil prin descentralizarea sa parțială: școala, prin intermediul profesorului, va putea folosi până la 25% din orele de curs pentru a putea răspunde nevoilor elevilor, conform priorităților relevante la nivel local. Această modificare este extrem de importantă din mai multe puncte de vedere. În primul rând, se crește relevanța procesului de învățământ. De asemenea, acordând comunității și școlii o voce în stabilirea parțială a priorităților educaționale pentru elevi, aceasta atrage o *implicare* mai activă și o *responsabilizare* mai explicită a celor mai importanți actori în procesul educațional: actorii locali. Se reduce astfel și reflexul psihologic post-comunist al *dependenței* de intervenția centrală, guvernamentală, pentru a rezolva problemele locale sau chiar familiale. Actuala putere de stânga este, însă, din nou, slab echipată pentru a promova implicarea și responsabilizarea locală în detrimentul paternalismului centralizant. Mai mult, demiterea de către ministrul Pop a directorului Institutului Național pentru Educație, care coordona procesul elaborării noului curriculum, a aruncat și această zonă în incertitudine, în special privind clasele a 2-a, a 5-a și a 9-a care trebuie să fie gata până în toamna 2013.

3. Reintroducerea învățământului profesional

Învățământul profesional este una din mizele majore ale reformei educației. Lipsa unei forțe de muncă bine calificate în multe domenii profesionale este un aspect semnalat foarte frecvent de către agenții economici, și una din principalele frâne în dezvoltarea unor regiuni. Principalul motiv al declinului învățământului profesional în ultimii 10 ani a fost deconectarea lui treptată de nevoile pieței muncii. Prin

noile prevederi ale LEN, s-a introdus un nou sistem pe model german, unul din cele mai performante la nivel european și mondial. Fiecare elev are un contract cu o firmă, beneficiază de o bursă de 200 de lei, și are o activitate practică, în cadrul firmei, de 60% în primul an și de 75% în al doilea an. Firmele pot completa bursele cu sume suplimentare pentru a atrage cei mai buni elevi. Reușita acestei inițiative este demonstrată de *suprascrierea de două ori*, pentru anul 2012, a locurilor disponibile în școlile profesionale, precum și de interesul deosebit manifestat de companiile germane prezente în România care au înființat la Brașov o școală profesională privată ale cărei atestate vor fi recunoscute și în Germania.

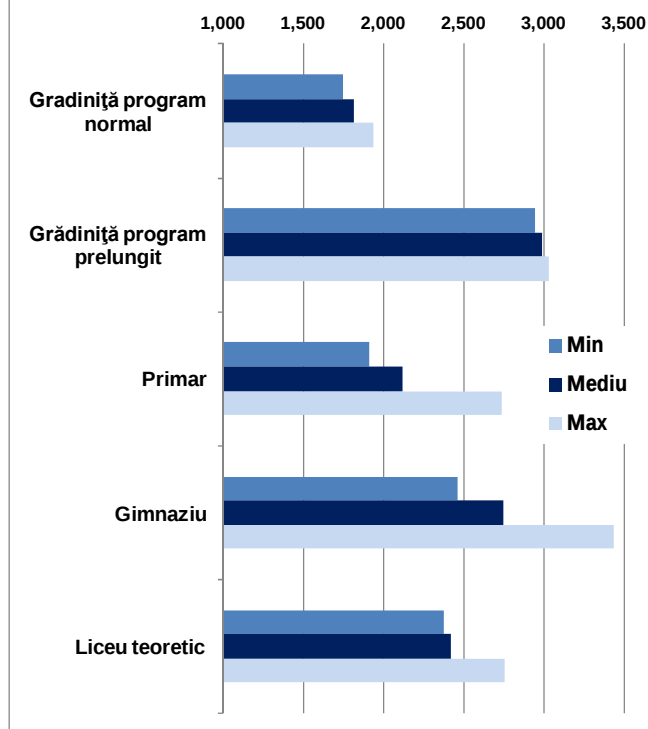
Fragilitatea politică a programului este dată de faptul că el deviază un număr mare de potențiali studenți/clienti ai universităților private, influențe în actuala guvernare. Iar cu cât succesul său crește, cu atât crește și vulnerabilitatea. În acest context, și amintindu-ne de proiectul de lege promovat în 2011 de către actualul ministru, pentru a permite accesul elevilor fără bacalaureat în universități, inițiativa „bacalaureatul profesional” apare ca un mod ocolit de a atinge același obiectiv. Rolul său imediat însă va fi de a deturna tinerii către o zonă gri, între bacalaureatul clasic și școala profesională, oferindu-le o diplomă de carton fără nicio relevanță sau perspectivă pe piața muncii. Ulterior aceștia nu vor avea altă soluție decât înscrierea la universități private, îngroșându-le profitul.

4. Finanțarea per elev și principiul finanțarea urmează elevul

Obiectivul principal al acestei măsuri este de a garanta un nivel de echitate în sistemul de educație, deoarece elimină o sursă importantă a contrastelor între finanțarea școlilor din localități sărace și bogate, responsabilizând în același timp conducerea școlii asupra modului de cheltuire a banilor. Măsura introduce deasemenea o competiție sănătoasă între unități de învățământ pentru a atrage elevi, și nu doar între școli publice, ci și între școli publice și private, cu efecte benefice asupra calității educației. Aceste măsuri ar putea întâmpina o opoziție puternică din partea sindicatelor, ce au

Fig. 1. Cât costă un elev?

RON/an școlar, 2010-2011

să reducă sau să elimine acest mecanism competitiv, în scopul de a garanta venituri școlilor publice și cadrelor didactice, independent de calitatea educației furnizate, pe principiul tradițional al sinecurii. Numeroși primari sunt deasemenea nemulțumiți pentru că au pierdut controlul asupra unor fonduri pe care le direcționau deseori în cu totul alte direcții decât pentru a susține educația. Mai mult, pe termen scurt, caracterul descentralizat al măsurii va crea ocazia unor erori de management la nivel local conducând la presiune mediatică (școli rămase fără bani de căldură, de salarii, de curățenie, etc.). Actualul guvern de stânga este prin definiție slab echipat pentru a ține piept acestor presiuni și ar putea recurge, din nou, la alocări financiare netransparente și clientelare, ca și în cazul universităților.

Finanțarea per elev ia în considerare ciclul, tipul de educație (la zi, seral, integrat, „a doua șansă”, „step by step”, vocațional, profil muzică, arte plastice, etc.), mediul urban/rural, limba folosită, și zona geografică. Costurile prezentate mai jos se bazează pe învățământul de bază din ciclurile principale, și ia în considerare coeficienții pentru educația în limbile

minorităților, mediul urban/rural și zona climatică (1-6). Maximele sunt atinse, în general, pentru educația din mediul rural, din zonele termice 5 și 6, sau în limbile minorităților.

5. Descentralizarea și creșterea responsabilizării în sistem

Prin LEN se descentralizează procesul educațional, acordând un rol central consiliului de administrație al unității de învățământ, care include reprezentanți ai celor trei părți interesate: cadrele didactice, comunitatea locală (primar și consiliu local) și părinții. Ponderile sunt stabilite în așa fel încât comunitatea locală, prin părinți, consiliu local și primar, să dețină majoritatea în consiliul de administrație. De asemenea, directorul fiecărei unități semnează un contract de management cu primarul, care se validează de către consiliul local, precum și un contract educațional cu părinții, în care sunt înscrise obligațiile părților.

Această modificare schimbă profund dinamica internă a unităților de învățământ și chiar a comunităților locale, pentru că în loc să se supună unor decizii luate la sute de kilometri distanță de către persoane complet deconectate de la realitățile locale, membrii comunității trebuie să inițieze și să întrețină un dialog privind prioritățile comunitare în educație. Acest mecanism are și un rol de educare a comunității privind implicarea și auto-organizarea în interes comun, dar slăbește substanțial controlul central. Din păcate aceste prevederi legale nu au fost încă implementate la nivel de legislație secundară (Ordin de ministru), și deja la data publicării prezentului articol, este prea târziu pentru acest an școlar. Descentralizarea va trebui să mai aștepte până în anul școlar 2013-2014.

6. Clasa pregătitoare și sistemul electronic de înscriere

Introducerea clasei pregătitoare vizează o trecere netedă și firească de la joacă la învățare, reducând totodată și vârsta medie a populației școlare la debutul învățământului obligatoriu, care este astăzi *cea mai ridicată din Europa*. Sistemul electronic de înscriere introduce transparență și eficiență în procesul de înscriere, eliminând unele practici ce conduceau în sistemul precedent la o

defavorizare *da facto* a familiilor cu resurse financiare reduse, fără „relații” și fără posibilitatea de a oferi „atenții” semnificative. Sistemul stimulează de asemenea competiția pentru elevi, obligând școlile să fie mai receptive la solicitările și preferințele părinților. Scandalul politic și mediatic din jurul acestei probleme este una din cele mai vizibile și directe consecințe ale haosului politic din ultimele 6 luni. Epurările politice masive de la Ministerul Educației, și mai ales de la structurile sale din teritoriu, precum și anularea și modificarea intempestivă a procedurilor de achiziții au condus la prezentul haos administrativ. Din nou, zeci de mii de copii și părinți au devenit victime colaterale ale diverselor vendete politice, complet deconectate de problemele reale ale cetățenilor.

7. Portofoliul educațional și modificarea sistemului de evaluare a elevilor

Se introduce o detaliere și aprofundare semnificativă a procesului de evaluare, care nu se va mai rezuma la o serie de numere (note), ci va încerca să detalieze ce se ascunde în spatele notelor. Evaluarea va fi mai frecventă, și va avea loc la sfârșitul clasei pregătitoare și al claselor a II-a, a IV-a, a VI-a și a IX-a. Portofoliul educațional joacă rolul unui CV, cu informații suficiente pentru a ghida elevul, dar și părinții și cadrele didactice în modul cel mai personalizat posibil. Evaluarea mai frecventă nu are rolul de a introduce obstacole suplimentare, ci dimpotrivă, de a dilua miza pentru a obține o imagine cât mai puțin distorsionată a poziționării reale a elevului. Acest sistem, mai detaliat și mai personalizat aduce România în pas cu bunele practici internaționale. Statutul său în prezent, este, din nou, incert. Noul sistem de evaluare a fost introdus într-o serie de unități școlare pilot în cursul anului școlar precedent, iar în acest an, el urma să fie introdus la nivelul întregii țări. Nu există încă informații clare în acest sens, dar dacă nu este introdus, el va trebui să aștepte anul școlar 2013.

8. Etica și buna conduită: bacalaureatul supravegheat

Această măsură și controversele din jurul ei sunt de neînțeles pentru cetățenii oricărui alt stat european, unde fraudă nu

se negociază și nu se tolerează, ci doar se sancționează. În România însă, aplicarea fără compromis a supravegherii electronice reprezintă o adevărată schimbare de paradigmă. Efectele sale benefice sunt numeroase, și se întind pe generații în viitor. Impactul direct, pe termen scurt însă, este de duș rece pentru zeci de mii de tineri nepregătiți, pe de o parte, și de privare a universităților de slabă calitate de un număr mare de clienți extrem de profitabili, pe de altă parte. Din punct de vedere politic, al doilea factor este infinit mai puternic, iar presiunea politică pentru repopularea băncilor, actualmente goale, ale fabricilor private de diplome, este imensă. Prima tentativă, de a permite accesul în universități fără bacalaureat, a eșuat în toamna 2011, dar ea este urmată de o nouă inițiativă, mai subtilă, dar cu același scop: bacalaureatul profesional. Rămâne de văzut câți elevi se vor lăsa păcăliți de această cale de minimă rezistență către un viitor profesional sumbru.

**OUG 21/2012 susține
netransparent
mediocritatea
universitară**

ÎNVĂȚĂMÂNTUL UNIVERSITAR

Dezbaterile publice din jurul reformei universităților au fost printre cele mai vizibile în spațiul public. Aceasta se explică în primul rând prin intenția fără compromis de a ridica foarte mult ștacheta calității în învățământul superior, și în al doilea rând, prin faptul că această exigență crescută afectează direct numeroși oameni politici. Noutatea esențială a reformelor decurge din introducerea în premieră a *principiului răspunderii publice*.

9. Principiul răspunderii publice

În completarea autonomiei universitare și a libertății academice, LEN introduce principiul răspunderii publice. Astfel, deși universitățile își mențin același grad de independență administrativă și științifică, ele devin global răspunzătoare pentru modul cum cheltuiesc fondurile publice ce le revin, prin măsurarea unor indicatori de impact socio-economic privind calitatea educației și cercetării. Referitor la educație, principala măsură este legată de facilitarea integrării pe piața muncii a absolvenților, iar în cercetare este vorba

de vizibilitatea internațională a rezultatelor cercetării, inclusiv relevanța lor industrială. Acest principiu este menit a asigura contribuabilul că banii săi sunt cheltuiți în interes public, iar studenților li se oferă informații pentru a le permite să aleagă cea mai potrivită instituție și cel mai potrivit program. Acest principiu este strâns legat de cele enumerate mai jos, care îi sunt subordonate.

10. Evaluare instituțională: clasificarea universităților și ierarhizarea programelor de studii

Clasificarea universităților și ierarhizarea programelor de studii sunt focalizate pe indicatori și criterii ușor diferite, deoarece clasificarea ia în considerare în principal rezultatele cercetării științifice validate internațional, iar ierarhizarea programelor de studii pe baza procesului didactic. Așadar ele au roluri complementare, dar în cele din urmă obiectivul este

același: de a orienta resursele financiare acolo unde ele produc performanță. Acest lucru se realizează prin stabilirea cifrelor de școlarizare în funcție de performanța instituțiilor și de calitatea fiecărui program de studiu.

Evaluarea universităților și mai ales *corelarea acesteia cu finanțarea* a întâmpinat o rezistență puternică din partea universităților fără vizibilitate internațională, în scopul menținerii finanțării bugetare *independent de performanță*. La doar 2 săptămâni de la instalare, Guvernul Ponta a acționat, prin Ordonanța de Urgență nr. 21/2012, prin care, pentru anul universitar 2012-2013, cheltuirea fondurilor publice în universități se face independent de evaluare și clasificare. Mesajul politic transmis prin OUG 21/2012 este așadar de susținere netransparentă a mediocrității, din fonduri publice. Mai mult, universitățile neperformante sunt în litigiu în prezent cu Ministerul Educației în scopul desființării evaluării. Dacă aceste interese particulare își vor atinge scopurile ca și până acum, prețul va fi plătit și de contribuabil, care va finanța în continuare mediocritatea, dar și de absolvenți, care vor fi în continuare nepregătiți și necompetitivi pe piața europeană și globală.

Corelarea performanței cu finanțarea este așadar în pericol iminent de a fi eliminată, revenindu-se la sistemul discreționar și clientelar dinainte de 2010.

11. Criterii de performanță la nivel de individ, program de studii sau instituție

LEN introduce trei categorii de criterii de performanță, care sunt folosite după cum urmează:

- la nivel individual, pentru acordarea titlurilor de conferențiar/CS2 și profesor/CS1; aceste criterii se referă exclusiv la activitatea de publicare științifică de specialitate, ele fiind verificate de secretariatul tehnic al Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU), eliminând astfel în mod automat și cu transparență maximă persoanele care nu au dovedit independență și originalitate științifică validată internațional.
- la nivel instituțional, pentru clasificarea universităților în una din cele trei categorii, de educație, educație și cercetare, și cercetare avansată; aceste criterii acordă ponderea cea mai mare activității de publicare științifică, dar conțin și indicatori referitori la calitatea procesului didactic.
- la nivel de program de studii, pentru ierarhizarea pe cele 5 categorii, A, B, C, D și E; aceste criterii combină indicatori privind activitatea de cercetare cu cei privind calitatea procesului didactic.

Aceste serii de criterii sunt printre cele mai vulnerabile aspecte ale reformei, în special cele privind activitatea individuală. Blocarea posturilor din ultimii 3 ani a lăsat libere un număr de posturi de profesor și conferențiar de ordinul miilor. La momentul deblocării acestor posturi și al lansării concursurilor, criteriile în prezent în vigoare vor constitui un obstacol redutabil pentru o mare parte dintre candidații fără operă științifică reală. Având în vedere influența politică a unora dintre aceștia, eliminarea sau coborârea substanțială a ștachetei este aproape asigurată. Un prim pas a fost deja operat,

prin reorganizarea CNATDCU, care aplică aceste criterii, cu ocazia scandalului privind teza de doctorat a premierului Victor Ponta. Ordinul ministrului educației 5644 din 7 septembrie 2012 decapitează Consiliul General, elimină componenta internațională a comisiilor de specialitate, diluează puternic nivelul științific, subordonează politic Consiliul transferând secretariatul tehnic de la UEFISCDI înapoi la Minister, desființează Panelurile de specialitate blocând astfel procesul de abilitare, și introduce persoane asupra cărora planează serioase suspiciuni privind integritatea. Calea este așadar deja deschisă către reinstalarea sistemului colegial și clientelar în promovările academice, în detrimentul performanței validate internațional.

12. Etică și transparență

LEN conține prevederi detaliate privind etica și buna conduită în managementul universitar precum și în activitatea de cercetare propriu-zisă. Există trei entități prevăzute cu atribuții în acest sens: Consiliul Național de Etică (focalizat pe cercetarea științifică), Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor, și

Etica și integritatea au fost primele victime ale luptei politice din 2012

Certificatelor Universitare (focalizat pe acordarea titlurilor și diplomelor) și Consiliul de Etică și Management Universitar (focalizat pe etica în

activitatea administrativă și didactică a universităților). Sancțiunile prevăzute sunt dure, mergând până la desfacerea automată a contractului de muncă, în cazul abaterilor grave. Legea conține deasemenea o prevedere puternică împotriva unui fenomen foarte larg răspândit în România: nepotismul. Aceasta interzice relațiile de subordonare directă între rude, spre exemplu un soț nu poate fi șeful de catedră al soției.

Din păcate, și acest domeniu, ca și în zona finanțării, demontarea reformelor a fost deja operată, prin demiterea intempestivă a Consiliului Național de Etică și a Consiliului Național de Atestare în scopul mușamalizării unor cazuri intens mediatizate. Dacă adăugăm și proiectul de lege aprobat tacit de Camera Deputaților pentru eliminarea incompatibilității între funcția de rector și de funcțiile de demnitate publică, integritatea apare ca

prima victimă a luptei politice pentru încetinirea sau inversarea reformei în educație.

LEN și legislația secundară introduc standarde de transparență fără precedent în educația românească. Exemple includ platforma online de concursuri pe posturi didactice jobs.edu.ro, rapoartele anuale ale rectorilor ce trebuie să conțină o întreagă serie de informații publice (art. 130 alin. (2)), publicarea balanței de venituri și cheltuieli pentru fiecare cămin studentesc, publicarea online a tezelor de doctorat, publicarea execuției bugetare anuale a universităților de stat și publicarea rezultatelor evaluării de către studenți a prestației cadrelor didactice. Este important de subliniat însă că lipsa unor sancțiuni sau lipsa voinței de a aplica sancțiuni pot face aceste prevederi privind transparența inoperante chiar și fără abrogarea lor. Autoritățile le vor putea ignora pur și simplu, în absența unei intervenții viguroase a societății civile.

CERCETAREA

Dintre cele trei sectoare discutate, acesta este probabil cel mai puțin vizibil în spațiul public, fiind și cel mai tehnic. Cu toate acestea, importanța sa este capitală pentru că este principalul mijloc de restabilire a standardelor care definesc o adevărată elită: comunicarea și competiția continuă cu comunitatea științifică internațională. Nu este o exagerare dacă afirmăm că cercetarea este principala pârgă prin care se pot restabili *valorile* inversate în perioada comunistă: calitate în loc de impostură, performanță în loc de sinecură, onoare în loc de sfidare, cinste în loc de fraudă. Schimbările esențiale în acest domeniu, includ:

13. Restructurarea finanțării cercetării pe trei nivele

Modificările la Legea cercetării (OG 57/2002, modificată în 2011) introduc o structură de finanțare a cercetării pe trei nivele: finanțarea de bază, finanțarea complementară și finanțarea pe proiecte competitive. Primele două mecanisme introduc o abordare nouă, mult mai transparentă, și menită în special să garanteze o stabilitate și predictibilitate a finanțării instituționale pe care sistemul

anterior nu a reușit să o susțină. Finanțarea de bază se calculează printr-o formulă de calcul și depinde numai de numărul personalului unui institut și de valoarea totală a patrimoniului acestuia (activele imobilizate). Finanțarea complementară, în schimb, se focalizează pe rezultate, depinzând în principal de publicații, brevete și fonduri private atrase către institut. Proiectele de acte normative sunt disponibile pe site-ul ancs.ro, dar aprobarea lor pare blocată. Neimplementarea lor în timp util riscă revenirea la sistemul netransparent și dominat de conflicte de interese, cu rezultate potențial dezastruoase în accelerarea procesului de emigrare a tinerilor cercetători.

14. Evaluarea internațională a proiectelor și instituțiilor

Toate cele trei mecanisme de finanțare de mai sus (primele două instituționale, și al treilea, pe bază de proiecte) sunt accesibile numai prin intermediul unor evaluări colegiale de către echipe de experți de înalt prestigiu internațional din care cel puțin 50% trebuie să fie străini. Această internaționalizare a evaluării are trei roluri complementare: reducerea sau eliminarea conflictelor de interese care defineau evaluările în sistemul anterior, introducerea unor standarde de calitate relevante internațional în deciziile de finanțare din fonduri publice, dar și creșterea conectării și vizibilității cercetării românești în rândurile comunității științifice internaționale. Este important de subliniat că toate aceste obiective au întâmpinat rezistență din partea unui segment al comunității, și evaluarea internațională este în pericol iminent de a fi eliminată, deschizând din nou calea conflictelor de interese pe scară largă. Datorită dimensiunilor reduse ale comunității științifice românești, și a specializărilor înguste, aproape toți cercetătorii activi în fiecare domeniu se cunosc personal.

15. Criterii minimale de eligibilitate la competiții de proiecte

Cadrul legal prevede introducerea în pachetele de informații ale competițiilor de proiecte, a unor criterii minimale de vizibilitate științifică internațională, de tip scientometric. Prin aceste criterii minimale s-a reușit introducerea unei transparențe

fără precedent în procesul de evaluare a proiectelor, favorizând, totodată, directorii de proiecte la început de carieră, în scopul de a-i determina să își continue activitatea în România. Cu toate acestea, numărul mare de cercetători și personal didactic neeligibili, printre care se numără în special majoritatea celor din poziții de conducere sau de demnitate publică (rectori, parlamentari și miniștri), conduc la o fragilitate crescută a acestor criterii minimale. Astfel, ele sunt în pericol iminent de a fi eliminate pentru a reinstala mecanismele anterioare, în care finanțarea era necorelată cu vizibilitatea internațională reală a candidaților.

16. Etică și transparență

Prin LEN precum și prin modificările aduse Legii nr. 206/2004 privind etica și buna conduită în activitatea de cercetare s-a introdus un sistem pe două nivele: nivelul local, în cadrul fiecărei instituții, și nivelul central, în cadrul Consiliului Național de Etică și/sau CNATDCU. Motivația pentru introducerea celor două nivele este de a trata la nivel central doar cazurile cu implicații majore, respectiv persoane în funcții de conducere sau în funcții de demnitate publică. Restul cazurilor se analizează și se sancționează în primul rând la nivelul intern al instituțiilor. În acest fel, obiectivul final al noilor proceduri este de a stimula dezvoltarea unui sistem imunitar natural în cadrul comunității științifice, la nivel local, fără a fi nevoie de analize la nivel central decât în cazuri cu ramificații cu totul excepționale.

În ce privește transparența, aceasta a fost unul din obiectivele principale ale introducerii structurii de finanțare pe trei nivele. În cazul primelor două, finanțarea de bază și cea complementară, ele înlocuiesc programul nucleu, care suferă de o lipsă de transparență de notorietate. Prelungirea acestui program până în iulie 2013 prin Ordonanță de Urgență, adoptată imediat după instalarea guvernului Ponta, constituie deja un prim pas în favoarea arbitrariului și împotriva transparenței. În ce privește competițiile de proiecte, în special cele coordonate de Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), pachetele de informații și detaliile publicate pe parcursul proceselor de evaluare, inclusiv procedurile de selecție a

experților, procedurile de alocare a fondurilor, și atenția specială acordată evitării conflictelor de interese, au stabilit un standard de transparență fără precedent nu numai în România ci chiar în majoritatea țărilor din Uniunea Europeană. Orice pas înapoi în acest sens ar fi o dovadă grăitoare și explicită că transparența în cheltuirea fondurilor de cercetare nu este dorită de autorități.

17. Proiectul *Extreme Light Infrastructure (ELI)*

România, împreună cu Ungaria și Cehia, este gazda celui mai mare proiect internațional de cercetare din estul Europei. Numai pentru componenta românească a proiectului, se prevăd fonduri de aproximativ 300 milioane euro, din care 80% sunt fonduri europene. Acest proiect vizează construcția celor mai puternice două lasere din lume, și cel mai intens fascicul de raze gama din lume, pe platforma științifică și tehnologică de la Măgurele. Acest proiect, prin dimensiunile, vizibilitatea și ambiția sa, va pune România pe harta științifică și tehnologică a lumii și va contribui la dezvoltarea unui pol tehnologic regional în apropierea Bucureștiului, cu o masă critică unică în estul Europei.

În prezent acest proiect a fost depus spre aprobarea Comisiei Europene iar răspunsul era așteptat în cursul lunii iulie. Din păcate însă, instabilitatea politică din România în ultimele luni a pus sub semnul întrebării și acest proiect, care depinde în mod esențial de o convergență constructivă a administrației centrale și locale, a mediului academic, și a mediului industrial pentru acest obiectiv de interes comun.

CONCLUZII

Perioada post-decembristă a fost caracterizată de o lungă serie de modificări incoerente și derutante ale sistemului de educație, fără o bază principială transparentă. Reforma lansată în urma Pactului Național din 2008 a reprezentat încheierea acestei tendințe, cu o implementare care deși perfectibilă, a transmis o serie de mesaje importante. La nivel preuniversitar s-a urmărit **introducerea metodelor moderne bazate pe competențe, transparență, și responsabilizarea actorilor locali.** La

nivel universitar și în cercetare s-a urmărit **corelarea finanțării cu performanța, deschiderea internațională, integritatea și transparența**. Toate măsurile și reglementările secundare au urmărit, în general, aceste direcții generale stabilite la nivel primar.

În primele luni ale actualei guvernări preocuparea pare să fi fost pe zona de învățământ superior și cercetare, mai direct conectate la interesele personale ale politicianilor. În zona preuniversitară, deocamdată, sincopile se datorează în principal instabilității politice la nivel central și incapacității administrative la nivel local. Problema fundamentală, pe termen lung, rămâne pregătirea corpului didactic. Aceasta necesită acțiuni concrete și intense de formare continuă, fără de care modernizarea învățământului pre-universitar riscă să rămână literă moartă.

În zona universitară însă, reforme esențiale pentru competitivitatea economică a României pe termen mediu au fost subminate în mod sistematic. Ordonanța 21/2012 a reintrodus sistemul clientelar de finanțare a universităților, integritatea academică a fost subminată prin mușamalizarea unor cazuri notorii și prin politizarea Consiliului Național de Etică (4 din 11 membri au demisionat deja, blocând activitatea), controlul calității resurselor umane în învățământul superior a fost subminat prin readucerea CNATDCU la Minister, iar introducerea noului sistem de finanțare a cercetării este tergiversată, cu posibilitatea revenirii la sistemul netransparent anterior. Mesajul care se desprinde este o deconectare a voinței politice actuale de la principiile stabilite în anii 2010-2011: finanțarea se decuplează, din nou, de performanță, deschiderea internațională este anulată, integritatea și transparența sunt desființate. Legătura directă între integritate și gândirea originală pe de o parte și competitivitate și dezvoltarea economică sustenabilă pe bază de inovare pe de altă parte, este în mod evident neînțeleasă de majoritatea clasei politice actuale.

Și totuși, în ciuda acestor semnale îngrijorătoare, există și o realitate mai largă, dar mai puțin vizibilă. O parte a părinților, precum și a comunității

academice și științifice, a început să vadă și să simtă efectele pozitive ale reformelor, iar temerile inițiale s-au estompat parțial. Presiunile de revenire la sistemul din 2009 au slăbit în intensitate, iar conectarea internațională a sistemului a început deja să crească simțitor. În general, în toate cele trei zone, pre-universitar, universitar și cercetare, intervențiile actualei guvernări par să fi fost în sensul gestionării unor elemente politice nevralgice, precum aspectul integrității, unul extrem de sensibil pentru actualul guvern, dar fără o schimbare majoră de direcție. O nouă schimbare radicală ar introduce o instabilitate excesivă într-un sistem care tocmai a trecut printr-o reformă majoră. Este așadar de sperat că informațiile indirecte conform cărora actuala putere ar intenționa abrogarea în întregime a Legii Educației Naționale, pentru a o înlocui cu un „Cod al Educației” susținut puternic de sindicate, nu se vor confirma, cel puțin nu până la alegerile parlamentare din decembrie. În acest context, implicarea societății civile este mai importantă ca niciodată pentru monitorizarea și responsabilizarea factorilor de decizie, în interesul dezvoltării sustenabile a economiei bazate pe cunoaștere în România.

Alexandru Ioan Căbuz este analist asociat al

Aurel Vlaicu 87, ap. 3

Sector 2, București

office@expertforum.ro

www.expertforum.ro